

אוצרות הדף היומי

הרב אברהם מרדכי וינשטוק

פורסם ב"המבשר תורני"

ואם לש כל הפת כולה אסורה מפני הרגל עבירה (בבא מציעא צא, א)

לחם חלבי – מה ייעשה בו

מנהגנו בימים אלו – 'תשעת הימים' שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין, זכר לימי החורבן בהם בטלה הבאת הקרבנות וניסוך היין. כפועל יוצא, טורחות נשים חרוצות בהכנת מאכלים חלביים ממינים שונים. במאמר שלפנינו נעמוד בשאלה השכיחה במאפים חלביים.

בסוגייתנו מבואר שאסור ללוש פת בחלב, מפני החשש שמא יבואו לאוכלה עם בשר, ולכך אם עבר ואפאה אסורה באכילה אף במלח. אמנם נפסק בשולחן ערוך (יורה דעה צז, א), שאם מדובר בכמות קטנה הנאכלת בבת אחת, או שאפו את הפת בצורה משונה, מותר שכן עתה אין חשש שתיאכל עם בשר.

אירע פעם בעירו של ה"בן איש חי", שלשו עיסה גדולה בחלב ואפו ממנה כיכרות רבים בלא שום סימן היכר. לאחר מכן כשנתבררה הטעות פנו אל אחד מחכמי העיר, שכמוכן אסר את הפת באכילה, אך התיר למוכרה לגויים. אמנם, האופים ביקשו היתר לנפשם עבור כמה כיכרות מכל הכמות, וכדי לבשלם בסיר עם חלב ואורז. החכם שנידון זה בא לפניו, התיר להם, ונימק שכיון שמבשלים כעת את הפת מחדש בחלב – פקע ממנה אותו איסור שגזרו חז"ל בעודה אפויה בצורה רגילה של פת ובלא שינוי. הפסק האמור עורר הדים רבים, ושמעו הגיע לאוזניו של הבן איש חי שדן בנושא בהרחבה (שו"ת "רב פעלים" חלק ב, יורה דעה סימן יא).

כאמור, נפסק בשולחן ערוך שאם לש רק כמות קטנה מאד של פת בחלב, מותרת. לפיכך נחלקו האחרונים, אם עבר ואפה כמות גדולה של פת שנילושה בחלב ולא עשה בה סימן, אם יכול לחלקה לבעלי בתים רבים – ואז נמצא שכל אחד יש בידיו שיעור קטן של פת, ששיעור כזה אם נאפה בפני עצמו – הלא מותר. ואכן רבינו יהונתן אייבשיץ כתב (כרתי ופלתי צז, ג) שזקינו הגאון פסק, שכך יש לנהוג ולהתיר באופן זה - שיחלק לכל בעל בית כיכר אחת.

אלא שרבי אברהם דנציגר – המפורסם בספרו "חיי אדם", מספר ("בינת אדם" סימן נא) שבעירו – וילנא, אירע שבתנור נאפו מאכלי חלב שומניים, מרוב החום ניתך השומן וזב על פת שנאפתה גם כן באותה שעה בתנור. כמוכן שתיכף נתעוררה השאלה אם הפת שהפכה לחלבית מותרת באכילה או לא, וזקן המוצי"ם דוילנא באותה עת – הגאון רבי שמעון, פסק שיחלקו להרבה העלי בתים וכהוראת זקינו של ה'פלתי'. אך ממשיך ומספר ב'בינת אדם' ש'נחלקו עליו כל חכמי העיר ואני בתוכם", ומשום שבגמרא מוזכר רק שהפת הפכה למאכל אסור ואפילו לאוכלה במלח אסור, ולא מוזכר שיש אופן של פתרון להתיר על ידי שיחלקו לבעלי בתים רבים.

אך בהמשך דבריו מציין ה'בינת אדם', שיש לחלק בין נידון הגמרא בפת שנילושה בחלב, לבין אותו מקרה שהשומן זב על הפת. **שכן במקרה שעברו על דין הגמרא, אכן אין שום היתר לפת. אמנם אם נילושה בהיתר, ורק לאחר מכן זב עליה שומן, באופן זה יש להקל שיחלקוה לבעלי בתים רבים.**

ואכן גדולי האחרונים ובראשם רבינו יעקב מליסא ("חוות דעת" צז, חידושים ג) מסיקים שפת שנילושה בחלב, ונאפתה בכמות גדולה ובלא שינוי והיכר בצורתה, לא יועיל לגביה שום תיקון – אף לא חלוקתה לבעלי בתים רבים, **שכן לאחר שנאסרה הרי היא כנבילה האסורה.**

לפיכך, כתב הבן איש חי, **כיון שהפת נחשבת כנבילה - אף בישולה לא יועיל, שכן כבר אסורה ועומדת והרי הוא כמבשל דבר איסור שאין הבישול מפקיע ממנו את שם האיסור.** גם הוכחתם של האחרונים שאם היה היתר לפת זו – היה על הגמרא לציין זאת, מחזקת את הטענה שאף בישול הפת לא יועיל להתירה. **שכן אם אכן יש עצה להתיר את הפת על ידי בישולה – מדוע לא הזכירה את הגמרא אופן היתר זה. ושוב מוכח כסברת האחרונים שפת שנילושה בחלב ונאפתה, הרי היא כ'חתיכה דאיסורא', שאין לה שום אופן היתר.**

אמנם, הסכים הבן איש חי עם פסקו של אותו חכם לענין זה שאפשר למוכרה לגוי. **ואף שלכאורה יש לחשוש שמא הגוי ימכרנה לישראל אחר, שלא יידע שזו פת חלבית ויבוא לאוכלה עם בשר.** אך כיון שחשש זה הוא 'ספק ספיקא', שמא ימכרנה הגוי לישראל ושמא לא. ואף אם ימכרנה לו – שמא יאכלנה אותו ישראל עם בשר, ושמא לא, **וכיון שזהו ספק ספיקא – אין חוששים לו מותר למוכרה לנכרי.** ובפרט – מחדד הבן איש חי, באופן שמוכרה לנכרי שאינו אופה, שכיון ששום ישראל (אף מי שאינם נוהרים ב'פת עכו"ס'), אינם קונים פת מסתם גוי, כי אם מפלטר - אופה, הרי שכלל לא קיים החשש שמא ימכור הגוי את הפת לישראל, ולפיכך מותר למכור לו פת שנילושה בחלב.